

वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्

आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः।

ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः संगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥ ४.०२०.०१

सङ्गे- समागमे। समत्सु- समरेषु। ओजिष्ठेभिः- स्वातिशयबलैः। पृतन्यून्- युद्धकामानां शत्रूणाम्।

तुर्वणिः- हिंसकः। वज्रबाहुः- वज्रपाणिः। नृपतिः- स्वमी। अभीष्टिकृत्- स्विष्टकृत्। उग्रः-

उद्गूर्णः। इन्द्रः- परमेश्वरः। अवसे- रक्षायै। नः- अस्मान् प्रति। दूरात्। आसात्- अन्तिकाच्च।

आ यासत्- आगच्छतु ॥१॥

आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छावाचीनोऽवसे राधसे च।

तिष्ठाति वज्री मधवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥ ४.०२०.०२

नः- अस्मान्। अच्छ- अभिलक्ष्य। अवाचीनः- अस्मदभिमुखः। अवसे- रक्षायै। राधसे-

संसिद्धयै। च। हरिभिः- प्राणाश्वैः। इन्द्रः- परमेश्वरः। आ यातु- आगच्छतु। वज्री- वज्रबाहुः।

मधवा- सम्पद्धान्। विरप्शी- महान्। नः- अस्माकम्। वाजसातौ- सम्पलब्धये। इमम्- एतम्।

यज्ञम्- दानं देवपूजां सङ्गतिकरणम्। अनु- अनुसृत्य। तिष्ठाति- तिष्ठतु ॥२॥

इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत्सनिष्यसि क्रतुं नः।

श्वघ्नीव वज्रिन्सनये धनानां त्वया वयमर्य आजिं जयेम ॥ ४.०२०.०३

अस्माकम्- नः। इमम्- एतम्। यज्ञम्। इन्द्र- परमेश्वर त्वमागच्छ। नः- अस्मान्। पुरो दधत्-

पुरस्कृतान् कुर्वन्। क्रतुम्- प्रज्ञाम्। सनिष्यसि- सम्भजिष्यसि। वज्रिन्- वज्रपाणे। धनानाम्-

वृष्ट्यादिसम्पदाम्। सनये- लाभाय। अर्यः- आर्याः। वयम्। त्वया- त्वदनुग्रहेण। आजिम्-

मेघावरणशक्तिभिर्जनितयुद्धमग्निकार्याख्यम्। श्वघ्नीव- शुनकेन दस्युबाधक इव। जयेम ॥३॥

उ॒श॒न्नु॒ षु॒ णः॒ सु॒म॒ना॒ उपा॒के सोम॑स्य॒ नु सु॒षु॒तस्य॒ स्वधा॑वः ।

पा॒ इन्द्र॑ प्रति॒भृत॑स्य॒ मध्वः॒ सम॑न्ध॒सा म॒मदः॒ पृ॒ष्ठ्येन॑ ॥ ४.०२०.०४

स्वधावः- आत्मधारणावन् । नः- अस्माकम् । उपाके- निकटे । सुमनाः- शोभनचित्तः सन् । सु- सुष्ठु । उशन्- कामयमानः । नु- क्षिप्रम् । सुषुतस्य- सुष्ठु निष्पादितस्य । प्रतिभृतस्य- सुष्ठु धृतस्य । मध्वः- मधुरस्य । सोमस्य रसम् । पाः- अनुभव । इन्द्र । पृष्ठ्येन- मन्त्रमयेनेति सायणः । अन्धसा- सोमेन । सम्- सम्यक् । ममदः- प्रहृष्टो भव ॥४॥

वि॒ यो र॑र॒ष्टा ऋ॒षिभि॑र्न॒वेभि॑र्वृ॒क्षो न॒ प॒क्वः॒ सृ॒ण्यो न॒ जेता॑ ।

म॒र्यो न॒ योषा॑म॒भि म॒न्यमा॑नोऽच्छा॑ वि॒वकि॑म॒ पुरु॑हू॒तमिन्द्र॑म् ॥ ४.०२०.०५

नवेभिः- अभिनवैः । ऋषिभिः- सूक्ष्मदर्शिभिः । वि- विविधम् । ररष्टा- स्तुतोऽभूत् । वृक्षः- तरुः । न- इव । पक्वः- सुफलः । सृण्यः- आयुधवान् । न- इव । जेता । मर्यः- प्रियः । योषाम्- प्रियाम् । न- इव । अभि मन्यमानः- इन्द्रे अभिमानयुक्तः । पुरुहूतम्- बहुभिराहूतम् । इन्द्रम्- परमेश्वरम् । अच्छ- अभिलक्ष्य । विवकिम- स्तौमि ॥५॥

गि॒रिर्न॒ यः स्व॑त॒वाँ ऋ॒ष्व इन्द्रः॑ स॒नादे॒व सह॑से जा॒त उ॒ग्रः ।

आ॒दर्ता॑ व॒ज्रं स्थ॑वि॒रं न॒ भी॒म उ॒द्रेव॑ को॒शं वसु॑ना॒ न्यृष्ट॑म् ॥ ४.०२०.०६

गिरिः- अचलः । न- इव । स्वतवान्- बलवान् । ऋष्वः- दर्शनीयः । इन्द्रः । सनात्- पुरातनकालात् । एव । सहसे- शक्त्यै । जातः- उद्भूतः । उग्रः- उद्गूर्णः । उदूनेव कोशम्- उदकेन जलपात्रमिव । वसुना- तेजसा । न्यृष्टम्- निगतम् । स्थविरम्- बृहत् । वज्रम्- स्वायुधम् । न- च । भीमः- भयङ्कर इन्द्रः । आदर्ता- आदत्तवानभवत् ॥६॥

न॒ यस्य॑ व॒र्ता ज॒नुषा॑ न्वस्ति॒ न रा॒धस॑ आ॒मरी॒ता म॒घस्य॑ ।

उ॒द्वावृ॒षाण॑स्त॒विषी॑व॒ उग्रा॑स्मभ्यं॒ दद्धि॑ पुरु॒हूत॑ रा॒यः ॥ ४.०२०.०७

जनुषा- जन्मना । यस्य । वर्ता- वारकः । नास्ति । राधसः- संसिद्धिभूतस्य । मघस्य- धनस्य ।
आमरीता- मारकः । न- कोपि नास्ति । उद्वृषाणः- वर्षकः । तविषीवः- हे शक्तिमन् । उग्र- उद्गूर्ण ।
पुरुहूत- बहुभिः साहाय्यायाहूत । रायः- सम्पदः । अस्मभ्यम्- नः । दद्धि- देहि ॥७॥

ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीनामुत व्रजमपवर्तासि गोनाम् ।

शिक्षानरः समिथेषु प्रहावान्वस्वो राशिमभिनेतासि भूरिम् ॥ ४.०२०.०८

चर्षणीनाम्- दर्शनानाम् । क्षयस्य- निवासस्य । रायः- सम्पदः । ईक्षे- समीक्षसे । उत- अपि च ।
गोनाम्- धेनूनां चिद्रश्मीनाम् । व्रजम्- बद्धं स्थानम् । अपवर्तासि- उद्धाटितवानसि । शिक्षानरः-
आदर्शः आचार्यः सन् । समिथेषु- युद्धेषु । प्रहावान्- प्रहरणवान् । भूरिम्- प्रभूतम् । वस्वो राशिम्-
धनराशिम् । अभिनेतासि- प्रापयसि ॥८॥

कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठो यया कृणोति मुहु का चितृष्वः ।

पुरु दाशुषे विचयिष्ठो अंहोऽथा दधाति द्रविणं जरित्रे ॥ ४.०२०.०९

ऋष्वः- महान् । मुहु- मुहुः । यया- यया शच्या प्रज्ञया । का चित्- कानिचन कर्माणि । कृणोति-
करोति । कया । शच्या- प्रज्ञया । शचिष्ठः- अतिशयेन प्रज्ञावानिन्द्र इति । शृण्वे- श्रूयते । दाशुषे-
दात्रे । पुरु- प्रभूतम् । अंहः- पापम् । विचयिष्ठः- अनाशयः । अथ । जरित्रे- स्तोत्रे । द्रविणम्-
धनम् । दधाति- धारयति ॥९॥

मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत्ते ।

नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः ॥ ४.०२०.१०

दाशुषे- दात्रे । दातवे- दातुम् । भूरि- प्रभूतम् । ते- त्वद्धनम् । मा । मर्धीः- नाशय । नः-
अस्मदर्थम् । आ भर- आहर । नः- अस्मभ्यम् । तत् । दद्धि- प्रयच्छ । अस्मिन्- एतस्मिन् । ते-
तव । उक्थे- मन्त्रमये । नव्ये- अभिनवे । शस्ते- प्रशस्ते । देष्णे- दातव्ये हव्ये निमित्तभूते सति ।
वयम् । इन्द्र- परमेश्वर । स्तुवन्तः । प्र- प्रकर्षेण । ब्रवाम- मन्त्रान् वदाम ॥१०॥

नू॒ष्टु॒त इ॒न्द्र नू॒ गृ॒णान॒ इषं॑ ज॒रि॒त्रे न॒द्यो॒३ न पी॒पेः।

अ॒का॒रि ते ह॒रि॒वो ब्र॒ह्म न॒व्यं धि॒या स्या॑म र॒थ्यः सदा॑साः ॥ ४.०२०.११

पूर्व॑ व्याख्यातम् ॥११॥

Dr. Rangraji

WEBOLIM